Ce este Diavolul?

de VLADEN BAHNOV

Vladen Bahnov s-a născut în anul 1924 la Harkov. Şi-a terminat studiile la Institutul „Gorki" în 1949. A scris piese de teatru, poezii satirice, articole, precum şi povestiri de science-fiction.

Sala era tixită. Conferenţiarul — un tînăr savant — vorbea de mai bine de o oră şi jumătate. Auditoriul îi sorbea cuvintele.

— Dacă ştiinţa contemporană, spunea el, nu poate încă să aducă proba zdrobitoare că emisarii altor planete au vizitat Pămîntul, zeci de mituri, de legende şi texte biblice, calificate drept neautentice, conservă, sub o formă cifrată, amintirea, uneori deformată, a întîlnirilor cu solii altor lumi.

Eliberate de aporturile unei epoci trecute şi corect analizate, aceste mărturii duc la concluzia că, în cursul unei existenţe destul de scurte de altfel la scară cosmică, omenirea a atras nu numai o dată atenţia creaturilor raţionale venite din altă parte.

Din acest punct de vedere şi cu titlu de exemplu, aş vrea să încerc să descifrez aici legenda cea mai răspîndită şi foarte sugestivă : aceea a doctorului Faust.

Neîndoielnic, legenda lui Faust e întemeiată pe o bază istorică. Or, chiar examinînd foarte superficial conţinutul său, aşa cum ea apare în prima variantă din 1587 şi destul de bine, de altfel, în nenumăratele variante posterioare, există o obiecţie, ceva care bate la ochi şi celor mai puţin iniţiaţi : ce nevoie avea Mefistofel de acest bătrîn savant ?

Biserica, ştiţi, pretindea că omenirea e scufundată în păcat. Noi nu putem astăzi să evaluăm cu exactitate procentajul acestei omeniri pe care zisa Biserică o condamna pedepselor veşnice. Dar chiar admiţînd că în epoca lui Faust statisticile oficiale n-ar fi recunoscut decît un afurisit la o sută de credincioşi, se înţelege de la sine, ţinînd cont de mortalitatea extrem de ridicată din evul mediu, că iadul nu ducea lipsă de clienţi. Ceea ce implică faptul că un suflet mai mult sau mai puţin nu prezenta pentru Lucifer nici o importanţă deosebită.

Pentru ce, de atunci, Mefistofel a crezut necesar să cheltuiască eforturi — e cazul să le calificăm chiar drept diabolice — pentru a-şi procura un suflet de doctor german ?

Căci, țineți minte, ce nu propunea Mefistofel lui Faust în schimbul semnăturii : știință, bani, glorie, tinerețe, putere ! Ba încă și mai mult. Mefistofel admite să se facă servitorul, aproape sclavul lui Faust. Pactul pe care îl încheie se dovedește, în ultimă instanță, un contract dificil chiar pentru acela care-l propusese. A ce seamănă aceasta ? Despre ce era deci vorba ?

Tradiția lasă această problemă fără răspuns. Dar iată, după părerea mea, ultimul cuvînt al acestei aparente enigme.

Cine era, după opinia dumneavoastră, acest Mefistofel ? Un demon de rangul cel mai înalt ? Ambasadorul lui Lucifer ? Poate însuși Lucifer ? Evident, nu !

Atunci era un om, ca dumneavoastă și ca mine, transformat de imaginația autorilor anonimi în Dumnezeu (sau, mai bine zis, în Diavol). Cu atît mai mult se impune un răspuns negativ : Mefistofel nu era un om, cel puțin în sensul uzual al termenului.

Atunci ce era ?

Emisarul unei alte lumi, reprezentantul unei civilizații infinit mai dezvoltată decît a noastră. Și numai dintr-o pură convenție, în urma acestei expuneri, vom continua să-i dăm numele de Diavol.

La prima vedere, poate că explicația va surprinde pe unii dintre dumneavoastră. Dar puneți-vă în situația ipotezei, considerați sub această direcție evenimentele atestate de legendă, și totul va deveni limpede.

De unde venea acest pretins Mefistofel ? Nu știu nimic. Poate din Marte, poate dintr-un sistem stelar apropiat (de exemplu, din 61 Lebăda), poate din altă galaxie. Convenție pentru convenție, să convenim de a numi locul de origine al lui Mefistofel prin inițialele acestui nume : deci va fi planeta M, locuită de Emieni.

Cu ce scopuri plecase Mefistofel de acolo ? Cu aceleași scopuri ca ale noastre, care ne pregătim pentru zborurile interplanetare : în scopuri științifice.

Se poate chiar trage concluzia că programul lui Mefistofel cuprindea următoarele puncte :

a. Există viață pe Pămînt ?

b. Există vreo speranță ca ființe raționale să apară, într-o zi sau alta, pe acest enigmatic corp ceresc ?

c. În cazul în care, prin imposibil, au fost descoperite asemenea ființe, ce nivel de civilizație au atins ? Etc. etc.

Se cade de acord că Mefistofel, încă înainte de întîlnirea lui cu Faust, dispunea de toate elementele răspunsului. Dar este, de asemenea, probabil că, fie din cauza originii sale străine, fie din cauza temperamentului său natural, el suferea de tendințe subiectiviste în aprecierea proceselor pămîntești. Faust, de altfel, i-o reproșează în multe rînduri : amintiți-vă nenumăratele

discuţii în cursul cărora, unul sau altul, se lasă în voia unor apostrofări excesive.

Totul ne îndeamnă deci să bănuim că organizatorii expediţiei-Mefisto ţinuseră seama de la început de caracterul unilateral neobiectiv al lui Mefisto şi, în consecinţă, de fragilitatea informaţiilor primite. Tocmai pentru aceasta, şi aici ajungem la miezul problemei, numitul Mefisto primise instrucţiuni să aducă pe M un pămîntean, acesta presupus mai competent decît un nou venit pentru a explica ceea ce se petrece pe planeta vizitată. Îmi veţi obiecta că noi ne explicăm de obicei prin noi înşine. Savanţii din M puteau foarte bine să ignoreze acest detaliu.

Pe scurt, Mefistofel trebuia să aducă un om terestru. Natural, l-a căutat pe cel mai reprezentativ. Şi, totul fiind bine cîntărit, în loc să-şi procure un ministru sau chiar un suveran, a preferat să-şi îndrepte alegerea asupra unui om serios : un om de ştiinţă, a cărui conştiinţă va garanta adevărul. Iată pentru ce de doctorul Faust avea Mefisto nevoie, şi numai de el.

Aici se ridică o problemă : acest eminent savant ştia cine era Mefistofel ? Ei bine, nu ! Mefistofel a încercat să-l facă să înţeleagă de unde venea şi cu ce misiune ? Cu atît mai puţin. Înclin chiar să gîndesc, şi acest lucru nu-i lipsit de interes, că el însuşi a povestit că venise din iad.

Mă întrebaţi pentru ce ? Am să vă explic.

Să presupunem că Mefisto ar apărea astăzi unui fizician. Ar merita oare să se prezinte ca Diavol ? În nici un caz ! Ar pierde un timp excesiv spre a-l convinge pe savant că nu e vorba decît de un travesti. Ţinînd seama de interesul actual pentru cucerirea spaţiului, Mefisto se va prezenta ca un confrate descins dintr-o altă planetă, fizicianul va fi nebun de bucurie şi se va duce cu el, dacă pot îndrăzni să zic, chiar dracului...

În evul mediu, problema se punea în termeni contrarii. Un Mefisto, hazardîndu-se să-i mărturisească lui Faust tot adevărul, ar fi fost luat imediat drept nebun. Dacă ar fi încercat să dovedească că s-a coborît cu adevărat din Cosmos, s-ar fi găsit în situaţia de a ţine un întreg curs de fizică : de la sistemul lui Copernic pînă la teoria cuantelor, trecînd prin relativitatea einsteineană şi principiul motorului fotonic.

Vă închipuiţi un savant din evul mediu ascultînd acest discurs ! În ciuda inteligenţei sale superioare, venerabilul bătrîn n-ar fi fost niciodată în stare să absoarbă o asemenea cascadă de revelaţii. Totul ar fi putut chiar sfîrşi în mod tragic, lucru ce nu intra în program.

Nu e atunci mult mai practic să te dai drept Spiritul răului, a cărui frecventare, pe lîngă izvor de mari neplăceri, era considerată drept curentă ? De altfel, Faust crede de îndată această

mistificare și cu atît mai multă ușurință cu cît, datorită realizărilor științei și tehnicii emiene (realizări încă necunoscute pe Pămînt : să treci prin zid, să te faci invizibil sau, pur și simplu, să zbori), datorită, spun, acestor realizări ale unei științe și tehnici de avangardă, Mefistofel pare să-și arate apartenența la clasa slujitorilor iadului.

Mai puteți zice : la ce bun să se facă atîtea mofturi cu doctorul Faust ? Nu era mult mai simplu să fie furat prin șiretlic? Semnarea aceasta a pactului, de exemplu, nu era de prisos ?

Mă gîndesc că trebuie să căutăm explicația în faptul că știința și tehnica nu erau numai ele singure de avangardă pe planeta M. Într-un timp — evul mediu —, cînd pe Pămînt domneau ilegalitatea și arbitrariul, democrația atinsese pe M o asemenea dezvoltare și libertatea individuală era atît de respectată încît emienii n-ar fi tolerat în nici un fel de a face rău cuiva, chiar unui străin.

Mefisto o știa. La curent cu neplăcerile pe care le-ar fi atras călcarea legii, el voia ca semnătura să certifice, la întoarcerea sa, că Faust plecase de bunăvoie. Ceea ce el a și obținut, știți cum : făcîndu-l pe Faust să creadă că semna doar actul de vînzare a sufletului.

Aici survine o întrebare delicată : cum de a putut emisarul unei civilizații atît de dezvoltate, un explorator cosmic crescut în respectul persoanei emiene să-și permită să ia în rîs un doctor naiv ? Ce l-a împins să exploateze candoarea unui bătrîn savant ?

Această rea-credință ar fi, într-adevăr, inexplicabilă dacă n-am ști că, în momentul întîlnirii cu Faust, Mefistofel îi frecventase de mult timp pe oameni. Sîntem în prezența unui caz particular de influență a mediului.

Rămîne un ultim punct de lămurit : aspectul fizic al lui Mefisto.

O primă ipoteză ni se prezintă : coada, coarnele, sistemul pilos etc. ar fi false ; exploratorul interstelar s-ar fi simțit ridicol să corespundă cu imaginea unei creaturi infernale, așa cum Faust ar fi putut să și-o formeze.

Eu înlătur această interpretare. Deși nimic nu atestă că locuitorii din M ar fi constituiți exact ca noi, se poate totuși admite prezența la ei a unor excrescențe frontale ceratoide, a unui apendice codal posterior și a altor atribute, fie în stare rudimentară, ca propriul nostru apendice intestinal, fie cu totul de structuri exercitînd o funcțiune determinată.

În cel de-al doilea caz, ceea ce numim noi coarne ar putea foarte bine să joace rolul unei antene cu două ramuri pentru un receptor de emisiuni telepatice (să ne amintim că Mefistofel

citea gîndurile de la distanță), iar ceea ce noi luăm drept coadă să constituie, evident, contactul cu Pămîntul.

Pe de altă parte, ținînd cont de scînteile care pot fi produse pe blana unei pisici, totul arată că pilozitatea abundentă, care distinge populațiile din M, nu este altceva decît un sistem sui-generis de acumulatori, însărcinat cu furnizarea curentului pentru postul receptor-emițător de telepatie fără fir.

Veți vrea, desigur, să mă întrebați pentru ce emienii seamănă atît de mult cu imaginea tradițională a Diavolului. La care eu voi răspunde că acest tip de întrebare exprimă o confuzie regretabilă între efect și cauză. Cine ne va certifica faptul că Mefistofel a fost primul emian debarcat pe Terra? Nu este mult mai rațional să admitem că planeta M a trimis expediții pe Pămînt din timpurile cele mai vechi? Și că istoriile cu apariția Diavolului nu sînt decît reflectarea fantastică a contactelor reale cu emienii? Și că imaginea legendară a Spiritului răului a fost născocită pe baza asemănării cu aceste creaturi din altă lume?

Cît despre faptul că aceste expediții n-au mai fost reluate în următoarele secole, cauza este foarte simplă: studiind suficient Pămîntul, savanții din M și-au îndreptat cercetările lor în alte părți.

Afară de cazul în care, găsind omul prea înapoiat ca să-i înțeleagă, ei au decis să aștepte ca pămîntenii să atingă nivelul mintal cuvenit pentru ca o comunicare reală să se poată stabili.

Și momentul acesta este posibil să fi venit. În orice caz, trebuie să ne pregătim. Într-o zi sau alta, în seara asta poate, un necunoscut, fără pană la pălărie și fără tolba plină, vă va zice:

— Iată-mă...

★

Conferențiarul făcu o pauză, parcurse cu privirea rîndurile înghesuite ale publicului și-și îndreptă nodul la cravată.

O secundă mai tîrziu, nu mai rămînea nici o urmă din ceața trandafirie în care se evaporase.

În românește de NICOLAE MANEA

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"